

Tervuren

Wereldtentoonstellingen aan de rand van het woud

1 oktober 2011

Hubertus ging jagen. Dat deed hij wel eens meer want hij leidde het wereldse leven van een edelman en een mens moet toch wat om handen hebben, nietwaar? Wel verkoos hij de jachtpartij op Goede Vrijdag van het jaar onzes Heren 683 te houden. Hoewel dat in de religieuze catalogus niet te boek staat als een zonde, geen dagelijkse en al helemaal geen doodzonde, was het in die tijd toch „not done“. Het getuigde immers van weinig eerbied voor die speciale dag van de christelijke kalender. Het was dus voorgeprogrammeerd dat er van bovenaf zou worden ingegrepen. Aanvankelijk leek het geluk met hem want hij bespeurde een groot hert dat hij opjoeg met zijn meute honden. Toen het edele dier hijgend stilstond zag Hubert de kans schoon om het te doden. Maar dat feestje ging niet door want terwijl hij aanlegde verscheen tussen het gewei van het hert een lichtend kruis. Een hemelse megafoon toeterde dat hij het beest met rust moest laten en dat hij vervolgens naar Lambertus van Maastricht moest gaan. Wanneer je vandaag met dat soort verhalen zou

Het embleem van Jägermeister met het hert

aankomen, was de kans groot dat er een aantal friskgewassen, in het wit geklede jongelingen zouden opduiken die je met zachte dwang naar ergens een instelling willen laten verkassen. *They're coming to take me away, haha, hihi, hoho...* In Hubertus' tijd echter, werd dat serieus genomen want Freud en Jung waren nog niet uitgevonden en dus waren het onveranderlijk God en de duivel die aan het werk waren. Wie vandaag de dag nog een lichtend kruis tussen het gewei van een hert wil zien moet zich naar een museum begeven om de schilderijen van Pieter Breugel de Oude of Rubens te aanschouwen. Of een fles Jägermeister kopen. Op het etiket daarvan staat het

hert met zijn kruis afgebeeld. Het nuttigen van de inhoud van de fles kan ook bijdragen aan de waarneming.

Waar, o waar?

Hubertus leidde na het akkefietje met het hert verder een deugdzaam leven en hij schopte het nog tot bisschop. Waarbij hij zijn leermeester Lambertus opvolgde toen die definitief het hoofd neerlegde. Natuurlijk was dat de aanloop tot heiligheid. Hij werd Sint en patroon van de jagers. Met als bijkomende specialiteit het genezen van hondsdolheid. Ten dien einde wordt op zijn naamdag, 3 november, nog steeds het brood gewijd. Dat je dan als eerste maaltijd van de dag moet eten om het jaar rond beschermd te zijn tegen hondsdolheid. Baat het niet, het schaadt ook niet maar ik zou in het voorkomende geval toch eerder vertrouwen op wat de heer Louis Pasteur heeft klaargemaakt. Al was die, tussen haakjes, ook zeer vroom katholiek. Zijn remedie leidt wel iets zekerder tot genezing.

„Maar,“ hoor ik jullie al protesteren „wat heeft dat alles nu toch te maken met Tervuren?“ Ben ik ergens eentje kwijt geraakt en ook rijp voor „eet meer Freud en blijf Jung?“ Wel, het is zo dat men in Tervuren staande houdt dat de heilige Hubertus daar gestorven is. In 727. „Nee!“ roepen ze in 's Gravenvoeren. „De Sint in kwestie leefde hier en is hier ook naar zijn Schepper teruggekeerd“. Vanwaar nu deze verwarring?

Het is zo dat degenen die de biografieën (zeven in getal) van Sint-Hubertus hebben geschreven, een plek vermelden die ze „Fura“ noemden als de plaats waar Hubert de laatste

adem zou hebben uitgeblazen. Sommigen identificeren deze plek dus met de Vlaams-Brabantse gemeente Tervuren. Anderen denken dan weer dat het gaat om de „Villa Fura“ in de Belgische Voerstreek. Dat laatste past ook het best bij de eerste levensbeschrijving die reeds ongeveer 16 jaar na zijn dood werd geschreven. Daaruit is op te maken dat Hubertus de zoon was van de Heer van Voeren, graaf van Lohegau. Lohegau was de naam van het bosrijke gebied tussen Maastricht en Luik. Daar bewoonde de familie van Hubertus de reeds genoemde „Villa Fura“. Hetgeen een heuse burcht was. Het gegeven past ook bij de beschrijving van zijn begrafenis in Luik. Er wordt gezegd dat zijn stoffelijke resten aan de aarde werden toevertrouwd op 30 mijl (30.000 stappen) van zijn huis. Op naar de Voerstreek om dat laatste te gaan controleren. De stappenteller niet vergeten.

Water en vuur

Zowel 's Gravenvoeren als Tervuren beroepen zich voor hun claim op... de Voer! Tot mijn verwondering botste ik tijdens de tocht haast letterlijk op een verweerd bord waarop te lezen stond dat het langskabbelende water dat van de, jawel, Voer was. Tiens... Ik wist niet

En dit is de Voer zelf. Niet echt indrukwekkend. We zijn dan ook erg dicht tegen de bron van het riviertje.

De Engelse school, genuine British

beter dan dat je daarvoor in het oosten van ons land moest zijn. Het blijkt evenwel dat Tervuren aan precies dat bijriviertje van de Dijle zijn naam heeft ontleend. Uit de samenkoppeling van *ter* en *Vuren* (wie had dat kunnen vermoeden?). Het is de datief van een een Brabants dialectische vorm van *Voere*. Het blijkt dat Voer of Voere een vaak voorkomende, oude benaming is voor een waterloop of een beek. „Tervuren“ heeft dus niets met vuur vandoen maar alles met... water!

De gemeente ligt in de landstreek *Dijleland* en de *Druivenstreek*, dichtbij Brussel. Ze ligt in de uitlopers van het Zoniënwood en het Kapucijnenbos en is van oudsher bekend als jachtterrein van graven, hertogen, prinsen en andere vorsten die zich in Brussel genesteld hadden. Dat was reeds zo in de 12^e eeuw en dat zou zo blijven tot de regeringsperiode van koning Leopold II. Tervuren was een tijdlang ook een uitverkoren plek voor schilders. Die dreven daar op een hoopje samen in de zogenaamde *School van Tervuren*. Dat was een groep kunstschilders die zich rond 1870 te Tervuren vormde, rond Hippolyte Boulenger. Hij was de spil en hij gaf de groep ook haar naam. Deze eerste generatie van deze School situeerde zich, in navolging van de School van Barbizon, in de landschapsschilderkunst uit het midden van de 19e eeuw, een trend die men ook het „*plein-airisme*“ noemt. „Openluchtschilders“ zou men kunnen zeggen. De groep kende geen gemeenschappelijk programma. Evenmin als er enige gezamenlijke theorie of een bijzonder procédé was. Ze werden alleen gedreven door de wil zich te bevrijden van een te stug academisme. Waarbij ze zich door de natuur lieten inspireren om de vrijheid van de kunstenaar op het voorplan te brengen.

Tervuren wordt in meerderheid bewoond door Nederlandstaligen. Er woont ook een Franstalige

De Sint-Jan-Evangelistkerk in Tervuren. Die (haast) geen toren heeft.

minderheid die vooral bestaat uit migranten uit Brussel en Wallonië. Daarboven kent Tervuren nog minderheden uit veel verschillende landen. Daar zijn Britten bij en Amerikanen, bijvoorbeeld. Het is zelfs zo dat hier ook een Britse school is gevestigd. Waar vooral kinderen van buitenlandse diplomaten het ABC wordt aangeleerd. En hoe ze later hun exorbitante inkomens kunnen berekenen. Bovendien strijken in Tervuren ook nogal wat buitenlanders neer die tijdelijk werken voor internationale bedrijven of dito organisaties.

De *Sint-Jan-Evangelistkerk* werd gebouwd in de dertiende eeuw. Het is

een grote kerk en ze heeft nagenoeg geen toren! Die was er ooit wel maar in 1777 werd hij afgebroken omdat hij dreigde in te storten. In het interieur liggen drie Brabantse graven voor eeuwig naar de stilte te luisteren. Het meubilair is grotendeels barok en in Lodewijk XIV-stijl.

Bij de kerk staat een borstbeeld van iemand waarover ik geen verdere inlichtingen vond dan dat hij daar burgemeester was geweest. En stichter van het „Eenheidsfront“. Wat dat verder ook moge betekend hebben.

Intra muros

Rond het park van Tervuren stond ooit een muur. Zeven kilometer lang! Binnen die ommuring lag een flink bos. Het speelterrein van de hertogen. De muur zorgde ervoor dat het wild binnen bleef en de stropers buiten. Van die muur zijn hier en daar nog wat resten te zien alsmede enkele poorten. Het park is 207 hectare groot. De aanleg is zondermeer majestueus. De wegen door het bos zijn breed en ze liggen in een sterpatroon tussen de ontzagwekkende eiken en beuken. Wat vooral in het oog springt zijn de fraaie Franse tuinen met hun vijvers en bloemperken. Er zijn ook nog een flink aantal belangrijke monumenten te vinden.

Vooreerst is er de archeologische site van het historische kasteel dat hier ooit stond. Het is de plaats waar het park is ontstaan. Veel is van dat kasteel niet meer overgebleven maar

de vijver is nog steeds prominent aanwezig. Deze kasteelvijver werd rond 1200 aangelegd. Het kasteel zelf werd gebouwd op een landtong in de vijver. Het water voor die plas werd geleverd door twee kleine waterlopen: de reeds bekende Voer en de inmiddels helemaal opgedroogde *Maalbeek*. De hertog verbleef regelmatig in het kasteel. Hij bezat er een hofkapel en een uitgebreid jachtdomein. Vlakbij zijn burcht liet hij een eigen kerk bouwen, toegewijd aan Sint-Jan-Evangelist. Het is de huidige parochiekerk. In 1618 werd in de vijver een „*motte*“, een kunstmatige heuvel, aangelegd. Het was een vierkante siertuin met prieeltjes op de vier

Eén van de poorten die toegang verschaft tot het (gedeeltelijk) ommuurde park van Tervuren.

hoeken.

Er zijn echter ook getuigen aanwezig in het park die nog veel verder terug gaan in de tijd dan het verdwenen kasteel. Op de plaats die de „Zevenster“ wordt genoemd, waar verschillende paden samenkomen, is het gebroken restant van de „*Dolmensteen van Duisburg*“ te zien. Ik heb deze dolmen niet gezien maar dat soort megalieten vermag steeds me te fascineren. Deze drie zandstenen werden in 1883 opgegraven in een veld te Duisburg, een buurgemeente van Tervuren.

Nog een merkwaardig gebouw in het park is de *Sint-Hubertuskapel*. Ten tijde van de aarts-hertogen *Albrecht en Isabella* (1599-1633) werden de middeleeuwse burcht en de omliggende Warande onder leiding van hofbouwmeester Wenceslas verbouwd en verfraaid tot een prachtig buitenverblijf. Terwijl hij toch bezig was verving hij de houten „Sint-Huybrechtskapelle“ door een nieuwe kapel. Die werd rijkelijk gestoffeerd, onder meer met drie schilderijen van Theodoor Van Loon met, raad eens, taferelen uit het leven van Sint-Hubertus. Toen de Oostenrijkse keizer het hier voor het zeggen had werd het kasteel gesloopt. *Jozef II, de Koster van Wenen*, vond het tegen zijn religieuze overtuigingen indruisen dat er zoveel pracht en praal werd tentoongesteld. De kapel samen met het „hoefijzer“ (paardenstallen met die vorm!) bleef gespaard omdat er nogal wat protest was tegen het afbreken ervan. Bovendien was de kapel een heiligdom en daar bleef de godvrezende keizer die katholieker was dan de Paus toch wel vanaf. Tijdens de Franse bezetting werd de kapel voor de eredienst gesloten en gebruikt als opslagplaats. In 1826 waren de Nederlanders hier de baas en Willem I stelde toen de kapel weer voor de eredienst open nadat ze kort voordien door zijn zoon Willem-Frederik, prins van Oranje, was gerestaureerd. Tijdens een stormnacht in 1884 werd de sacristie totaal vernield en werd het koor zwaar beschadigd. Zodat restauratie zich opdroeg. Ingevolge de schenking van Leopold II aan de Belgische Staat was de kapel eigendom geworden van het Ministerie van Openbare Werken. Na decennia lange leegstand werd de kapel in 1922, opnieuw geopend. Nadat ze was hersteld. In 1954 werd de kapel volledig gerestaureerd en in 1993 volgde nog een algemene opfrisbeurt.

l'Afrique, c'est chic

Er staan in het park van Tervuren nog wel meer interessante en grote gebouwen maar er is er zeker eentje waar je onmogelijk naast kan kijken: het *Koninklijk Museum voor Midden-Afrika*. Het is één van de meest bezochte musea in België. De publieke tentoonstellingen spitsen zich toe, zoals de naam laat vermoeden, op Centraal-Afrika.

Het huidige museum dankt zijn ontstaan aan een tijdelijke tentoonstelling die in 1897 haar deuren opende. In dat jaar vond in Brussel voor de derde keer op Belgische bodem een Wereldtentoonstelling plaats. Dat zou blijvende sporen nalaten in het uitzicht van de hoofdstad en de wijde omgeving ervan. De tijdelijke tentoonstelling was het koloniale deel van de Wereldtentoonstelling. Want België was ondertussen een kolonie rijker. Of juist: koning Leopold II was een kolonie rijker. Hij was het dus die erachter stak om deze tentoonstelling in te richten. Hij was het gewoon de zaken groot te zien en dus werd voor deze

tentoonstelling *het Paleis der Koloniën* gebouwd. Een jaar na de tentoonstelling kreeg dit tijdelijk evenement een permanent karakter en zo ontstond het „*Musée du Congo*“. Het was van meet af aan meer dan enkel een museum want het kreeg ook een wetenschappelijke opdracht te vervullen. De collecties groeiden zo snel aan dat Leopold II reeds in 1902 besliste om een groter museum te laten bouwen. De Franse architect *Charles Girault* tekende de plannen en in 1904 begon men met de bouw van het huidige museum. Daar was men reeds

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in het park van Tervuren.

in 1908 mee klaar. Daarna werd de binneninrichting verzorgd. De koning-initiatiefnemer heeft het museum in Tervuren echter nooit volledig afgewerkt gezien. Hij stierf eind 1909, enkele dagen voor de geplande opening in januari 1910. Als teken van rouw werd het museum pas op 30 april 1910 door koning Albert I geopend. Er was toen alweer een wereldtentoonstelling aan de gang in Brussel.

Het museum herbergt uitzonderlijke collecties. Zo beschikt het onder andere over 's werelds rijkste en meest befaamde verzameling etnografische voorwerpen uit Centraal-Afrika en over het volledige archief van *Henry Morton Stanley*.

Cijfers

Wat er in het hoofdgebouw tentoongesteld is en voor het publiek toegankelijk, is minder dan 5 % van de totale verzameling van het museum. Even enkele cijfers die schaamteloos bedoeld zijn om jullie onder de indruk te brengen. Het departement *Afrikaanse Zoölogie* telt meer dan 10 000 000 specimen. Dat lees je goed: 10 miljoen! Daaronder 6 000 000 insecten en 600 000 vissen. De etnografische verzameling kan bogen op 120 000 voorwerpen. Daarvan zijn er ongeveer 1600 te zien in de zalen die open zijn voor het publiek. De afdeling *Etnomusicologie* beheert 8000 muziekinstrumenten. Het *Xylarium* bevat meer dan 56 000 houtstalen. Meer dan 500 000 films en foto's worden bewaard in de *filmotheek* en de *fototheken*. Het departement *Geschiedenis* beheert tot slot duizenden historische objecten en ettelijke kilometer archiefdocumenten. Alsjeblieft!

Het huidige museumcomplex bestaat uit vijf gebouwen. Het centraal gelegen hoofdgebouw biedt onderdak aan de permanente tentoonstellingen. Het gebouw is 125 meter lang en 75 meter breed. De voorgevel werd naar het voorbeeld van de neoclassistische Franse pronkpaleizen gebouwd. Aan de rechterzijde van dit imposante gebouw bevindt zich het directiepaviljoen, aan de linkerzijde het Stanley-paviljoen, waarin het eerder vernoemde

volledige Stanleyarchief is ondergebracht. Ze zijn met het museum verbonden door fraaie smeedijzeren hekken. De beide gebouwen zijn opgetrokken in witte natuursteen en ze tonen een compact rechthoekig volume met souterrain, gelijkvloers en een bovenverdieping. In het Koloniënpaleis en in het CAPA-gebouw huizen verschillende wetenschappelijke departementen. „CAPA“ staat voor „Centre d’Accueil du Personel Africain“. Het gebouw werd namelijk oorspronkelijk gebruikt als verblijfplaats voor het Kongolese personeel bij de laatste wereldtentoonstelling op Belgische bodem: de Expo van 1958.

Beestig

De olifant die ik te zien kreeg stond bij een fontein in het park bij het museumgebouw. Eigenlijk was het zelfs geen volledige olifant maar enkel een kop van zo’n dier. En dan nog

De olifant die ik zag. Niet het echte werk, let wel!

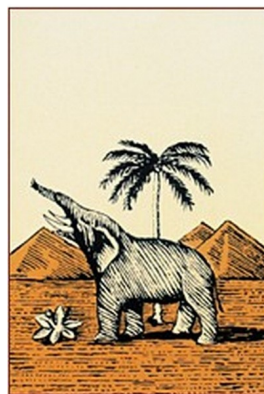
niet eens op ware grootte. Er moet echter ook een veel indrukwekkender exemplaar te zien zijn. Sinds 1938 bevindt zich recht tegenover de ingang aan de Leuvensesteenweg, als een soort symbool, een stenen olifant met de opgeheven slurf naar het museum gericht. Zoals het Koloniënpaleis als het ware het „embleem“ was van de Brusselse Wereldtentoonstelling van 1897, zo is de olifant verbonden met de Wereldtentoonstelling van 1935. Toen was dat stenen beest het pronkstuk van het „*Pavillon du Congo Belge*“. Begin 1938 verhuisde hij dan naar Tervuren waar hij op een hoge sokkel uit ijerzandsteen werd geplaatst. De olifant is het werk van de Antwerpse kunstenaar Albéric Collin die

vooral bekend was omwille van zijn expressieve, realistische dierensculpturen. Er wordt gezegd dat het beeld van de olifant werd gesponsord door *Côte d’Or*.

Een lekker tussendoortje

Het zou best kunnen dat het chocolademark er voor wat tussen zat met die olifant. Al jaar en dag gebruiken ze namelijk een olifant als beeldmerk. Destijds werd er een wat flauw grapje verteld. Namelijk dat er een vacature was bij *Côte d’Or* en wanneer iemand dan vroeg wat dat inhield dan werd er gezegd dat het bedoeld was om dagelijks met de olifant te gaan wandelen.

We schrijven 1883 en België is op dat moment in zijn geschiedenis een natie waarmee rekening wordt gehouden. De hoogovens draaiden op volle toeren, Belgische ingenieurs bouwden bruggen en spoorwegen over de hele wereld, kolen werden massaal gedolven en fabrieken en handelszaken schoten overal als paddenstoelen uit de grond. Een tijdsge-

wricht waarin de bomen tot in de hemel groeiden. Voor sommigen.

Charles Neuhaus was een ambachtelijke chocoladefabrikant die in

1870 een chocolade- en snoepgoedfabriek had geopend. Hij creëerde en deponeerde op 24 april 1883 het merk *Côte d’Or*. De naam verwees naar de Goudkust, het huidige Ghana, waar hij een deel van zijn cacaobonen vandaan haalde. Curieus is wel, of juist niet, dat er nog steeds winkels bestaan onder de naam Neuhaus. Maar bij mijn weten hebben die geen rechtstreekse link met *Côte d’Or*. Al wordt er in de zaken ook lekkere snoeperij ver-

Het oude embleem van chocolade ...en het nieuwe!
Côte d’Or.

kocht. Waaronder chocolade en aanverwanten. In elk geval, al van praktisch bij het begin verscheen de chocolade met de olifant en drie piramiden als symbool voor het merk. Later werden de piramiden weggelaten en kreeg de olifant een meer gestileerd uiterlijk.

De vlag dekte de lading niet

Waar je ook kijkt op het front van het museumgebouw, steeds komt in de decoratie het monogram van Leopold II terug. Het is een dubbele L met het Romeinse cijfer twee. Voor al op de twee symmetrieassen van het gebouw komt het tientallen keren voor. Op de kruising van deze assen, midden in de binnentuin, werd in de jaren dertig van vorige eeuw een borstbeeld van de koning geplaatst.

Het bleek reeds uit het voorgaande dat Leopold II een sturende en beslissende rol heeft gespeeld in de verandering van het aanzien van de stad Brussel en de omgeving ervan. Waarvan, onder vele andere, het huidige museumgebouw een voorbeeld is.

Toen ik naar de gevel van dat gebouw stond te kijken, schoten me de woorden te binnen van een poëem dat ergens in een donker en stoffig hoekje van mijn geheugen lag te liggen. Over ons koloniale verleden. Slechts één enkel vers kende ik ervan: „*Als een wereld zo groot waar uw vlag staat geplant...*“ Ik meen zelfs dat het ooit een reeks radioprogramma's is geweest. Dus misschien dat ik het daar vandaan had. Ik heb het eens opgezocht en dit kwam er aan de oppervlakte:

Naar Wijd en Zijd

1

*De tijd spoedt heen en bakent reeds de laan,
Waar ook nieuwere tijden ons wenken;
Wij volgen fier en zullen langs de baan
Onze roemrijke vaad'ren gedenken.
Is uw bodem hier klein, ginds toch wacht u een strand,
Als een wereld zo groot, waar uw vlag staat geplant:*

Refrein

*Immer vooruit, dappere telgen,
Moedig en vrij, vast hand in hand;
God omsluite in zijn zegen, der Belgen Vorst en Land!*

Zo gaat het nog een hele poos door in zijn op zichzelf gerichte gezwollenheid. Over „onze“ Kongo, „onze“ koning en „ons“ gezegende land. Het zal mijn slechte karakter wel zijn maar ik lees dan, in het licht van wat er zich allemaal heeft afgespeeld in de voormalige kolonie, het volgende: *Als een wereld zo verkloot, verzwakt en ontmand...*

De dubbele L

Een controversiële figuur. Dat is wel het minste wat je kan zeggen van Leopold Lodewijk Filips Maria Victor, prins van België, hertog van Saksen, prins van Saksen-Coburg en Gotha, hertog van Brabant, de tweede koning der Belgen. Leopold met de lange witte baard. Van jongs af aan reeds droomde hij voor zichzelf (en voor België indien het niet anders kon) een kolonie. Om die zo efficiënt mogelijk te kunnen leegzuigen. Geen zee ging hem daarbij te hoog om zijn droom te realiseren. Grijp even iets vast wat stevig met de bodem is verankerd of gordt de veiligheidsriemen aan want het risico zit erin dat je van het volgende achterover valt. Is het niet van verwondering, dan toch van het lachen.

Invasie

Leopold heeft serieuze plannen gekoesterd om Nederland manu militari te onderwerpen! Ja zeg! Daar zat ik nu ook van te kijken zie. Alweer één van de talrijke zaken over onze vaderlandse geschiedenis waarover ons destijds op school niets verteld is. Ter verontschuldiging van onze meesters en leraren van toen moet er wel bij gezegd worden dat die invasieplannen nog niet zo lang geleden aan het licht zijn gekomen.

De Vlaamse journalist Kris Clerckx onderzocht documenten uit het huisarchief van de

koning. Daaruit bleek dat Leopold, toen hij nog kroonprins was, vergevorderde plannen had opgesteld om Nederland binnen te vallen. Het was zijn bedoeling op die manier één of meerdere koloniën te verkrijgen. Hij had daarvoor al geprobeerd om het verlieslatende Borneo te verwerven. Wat niet gelukt was. Bovendien vond hij dat Limburg, Noord-Brabant en Luxemburg eigenlijk bij België hoorden. Dat vond ook zijn vader, Leopold I. Het was dan ook ongeveer het enige waarmee hij het in dezen met zijn zoon eens was. Nochtans, de kroonprins had de zaken serieus aangepakt. Er werd zowaar een spionagenetwerk opgezet. Dat wist te melden dat het Nederlandse leger veel zwakker en kleiner was dan het Belgische. Er werd bovendien ook veel minder geld tegenaan gesmeten. Niet te vergeten dat wat er wel werd gespendeerd voor een belangrijk deel opging aan de marine. In België, met zijn wat onnozele kustlijn van 60 kilometer, had de marine toen niet veel te betekenen. De berekening was dat de Nederlandse marine bij een invasie over land nutteloos zou zijn geweest. Wel had het land sterke verdedigingslinies langs de rivieren. Waarbij vooral de *Hollandse Waterlinie* goed onderhouden en uitgebouwd was. Een aanvalsplan voorzag in het stichten van een oproer onder de katholieken in Nederland. Wat dan als aanleiding zou dienen voor verdere militaire actie vanuit België. Volgens gegevens die spionnen bij elkaar hadden gezocht woonden er in 1854 ongeveer 1,2 miljoen katholieken en 1,7 miljoen gereformeerden in Nederland. De kroonprins verwachtte dat de katholieken massaal de aanval zouden steunen. De militaire actie zou op dezelfde wijze moeten plaatsvinden als wat de Fransen in 1795 hadden geprobeerd: een charge over de Waal gevolgd door een verrassingsaanval op Amsterdam. Op de weg terug zouden de gevreesde verdedigingslinies bij Utrecht dan in de rug worden aangevallen. Bij de aanval moest de Nederlandse koning worden afgezet en het volk zou vervolgens besluiten over het lot van de katholieken. Het einddoel was namelijk alle katholieke gebieden tot aan de rivieren „onder één kroon te verenigen“. Tijdens de aanval zou dan blijken welke provincies zich wel en welke zich niet bij België wilden aansluiten. Het snode en vrij idiote plan ging uiteindelijk niet door omdat de toen nog regerende Leopold I het veel te riskant vond. Zijn zoon had ook gehoopt op een stilzwijgende steun van Frankrijk maar die bleef eveneens uit. Indien de actie passief was gesteund door de Fransen, dan zou Pruisen zich wellicht ook afzijdig gehouden hebben. Engeland had het in die tijd waarschijnlijk te druk met de oorlog met Rusland. Allemaal ijdele hoop. Niemand wilde eraan. Het plan werd volkomen geruisloos afgevoerd.

Onthand

Maar de kroonprins en latere koning, hij droomde voort. Over een kolonie als wingewest. Vanaf 1876 ging hij zich steeds meer voor Centraal-Afrika interesseren. Hij ging zelfs zo ver om in 1879 een verkenningstocht door Henry Morton Stanley te sponsoren. Het gelukte hem om zijn privékolonie *Kongo-Vrijstaat* tot stand te brengen. Op de conferentie van Berlijn in 1884-'85 werd zijn persoonlijke soevereiniteit over de Kongo-Vrijstaat internationaal erkend. Dat bereikte Leopold door jarenlange voorbereiding en diplomatie. De 23 jaar onder het bewind van Leopold II zijn zondermeer hallucinant te noemen. Ze worden gekenmerkt door volkenmoord, slavernij, ontvoeringen, martelingen, verkrachtelingen, onthoofdingen en het afhakken van handen. De schattingen over het aantal slachtoffers variëren aanzienlijk. Waarbij de onderscheiden rapporteurs over elkaar struikelen met steeds hogere cijfers. De Britse diplomaat Roger Casement heeft het over drie miljoen slachtoffers tijdens ongeveer de helft van de drieëntwintig jaar. Peter Forbath houdt het op een totaal van ten minste vijf miljoen. Adam Hochschild schat tien miljoen en de Encyclopædia Britannica doet er nog een schepje bovenop en spreekt van een totale bevolking die van twintig tot dertig miljoen tot acht miljoen gedecimeerd werd! Ik wist niet wat ik zag toen ik in mijn documentatie las dat de handen van kinderen afgehakt werden indien de hoeveelheid rubber die werd opgehaald niet voldeed aan de verwachtingen van Leopold III! Die handen werden gerookt en opgestuurd naar de Belgische aannemers. Om geteld te worden. Per dag werd ongeveer een ton aan afgehakte handen geteld. Een ton!!! Duizend

kilo? Ik ben sprakeloos. Dat kan toch niet? Of bedoelde men misschien een **vat** vol kinderhanden? Het is hoe dan ook te gruwelijk voor woorden.

Leopold was zeer trots op zijn kolonie, hij liet er speciaal serres voor bouwen, het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika werd gebouwd en er werd zelfs een zaal in het Koninklijk Paleis aan de kolonie gewijd: de Kongo-Zaal.

Er kleefde overal bloed aan.

In het woud

Hoe mooi het Park van Tervuren verder ook is, met zijn 200 hectare is het zeker niet het grootste bos dat hier te vinden is. Die eer is weggelegd voor het Zoniënwoud. Waar de bossen in het park overigens een uitloper van zijn.

Het woud is waarschijnlijk een overblijfsel van het oude, veel uitgestrektere *Silva Carbonaria* of *Kolenwoud*. De eerste aanwijzingen dat er zoiets bestond als het Zoniënwoud stammen al uit de vroege middeleeuwen. Destijds werd het woud doorkruist door de rivier de Zenne. Daaraan ontleent het woud zijn naam. Zoals het er nu ligt beslaat het Zoniënwoud een oppervlakte van 4 421 hectare. Wij vinden dat veel maar nog niet zo heel lang geleden was dat nog heel wat meer. Toen had het woud een oppervlakte van 10 000 hectare. Dat was zo aan het begin van de 19^e eeuw. Kort nadat België onafhankelijk was geworden en het dus zijn eigen stommiteiten kon begaan, werd er massaal gerooid. Maar in latere jaren nam ook steeds de druk door oprukkende bebouwing toe. Koning Leopold II (hij weer) nam bijvoorbeeld een flink stuk van het woud af door de aanleg van een paardenrenbaan: de renbaan van *Groenendaal* (Hoeilaart). Volgens kenners was ze de mooiste van Europa, met een piste van 2600 meter, publiekstribunes en een koninklijke loge.

De Vlaamse komiek Urbanus stelde ooit, dat, wanneer er een bos is, je daar een autosnelweg moet doorheen leggen. Dan heb je twee bossen. Indachtig die betwistbare filosofie hebben wegen en spoorlijnen het Zoniënwoud haast eindeloos versnipperd. Een gegeven waarmee niet alle leven in het bos even gelukkig is. Men schijnt daar in het Brusselse evenwel wat tot inkeer te komen want de laatste jaren wordt er toch wat werk gemaakt van een uitbreiding en diversificatie van het bosareaal. Hiertoe werd reeds 150 hectare grond aangekocht. Hoera! Een uitbreiding met liefst 3,4%. Nu ja, beter dat dan niets.

Sinds de regionalisatie van het Belgische „*Bestuur van Waters en Bossen*“ in 1983, wordt het bos beheerd door de vervangende regionale instanties. Dat zijn dan: het Brusselse, Vlaamse en Waalse gewest en de Koninklijke Schenking. Het grootste gedeelte van de totale oppervlakte wordt beheerd door het Vlaams Gewest. Dat is bijna twee derde. Het valt op dat in het Zoniënwoud nagenoeg uitsluitend beuken groeien. Dat zijn, door hun respectabele ouderdom, heel mooie bomen. Ze laten echter nauwelijks andere soorten toe te groeien. Een van de doelstellingen die het huidige beheer voor ogen heeft, is de omvorming van het bijna homogene beukenbos naar een gemengd eiken-beukenbos. De oudste bomen die er nu nog staan zijn meer dan 200 jaar oud.

Vroeger kende het woud veel meer planten dan nu het geval is. Uiteraard zijn het vooral de meest kwetsbare soorten die verdwenen zijn. Er groeien nog verschillende zeldzame planten, maar ook, helaas, te veel vreemde inwijkelingen die daar door menselijk toedoen zijn verschenen. Deze verstoren soms het ecosysteem, waardoor ingrijpen noodzakelijk wordt.

Weg en niet meer terug

In het Zoniënwoud leefden vroeger 46 verschillende soorten zoogdieren. Zeven soorten zijn inmiddels volledig verdwenen. De bruine beer hield het lang geleden al voor bekeken. Reeds vanaf het jaar 1000 werd zijn aanwezigheid niet meer genoteerd. De wolf was de volgende om af te nokken. Zo rond 1810. Hoewel er recent weer een wolf gesignaleerd schijnt te zijn in onze contreien. Al was dat dan niet in het Zoniënwoud maar in Gedinne, in de provincie Namen. Deze zomer is daar een wolf waargenomen. De eerste in ons land in meer dan een eeuw. Dat heeft het televisieprogramma „*Dieren in nesten*“ vastgesteld. In het Zoniënwoud gingen ook de hazelmuis (sedert 1842), het everzwijn en het edelhert en

de das definitief op de loop. De haas was de laatste om het hazenpad te kiezen.

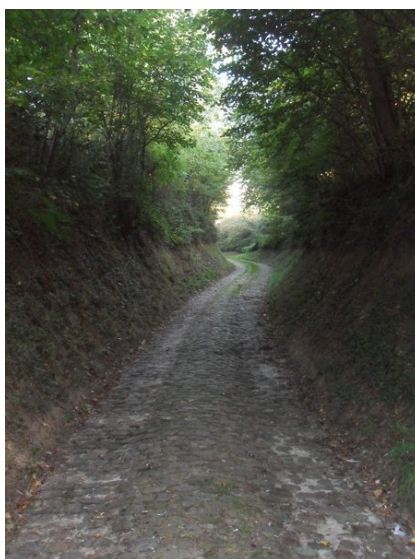
In het Zoniënwood bevinden zich verder nog twee officieel erkende reservaten die deel uitmaken van het Europees netwerk van reservaten. Namelijk *Harras* en het *Kersselaerspleyn*. Dit laatste wordt deels al sedert 1983 behandeld als een bosresevaat, doordat men er de natuurlijke processen op hun beloop laat zonder in te grijpen. Het Kersselaerspleyn is het grootste en tegelijk het oudste bosreservaat in Vlaanderen. Dit reservaat wordt beheerd als een integraal bosreservaat. Behalve dat bij het begin één en ander in gang werd gezet, wordt een nulbeheer toegepast. Dat is in tegenstelling tot de gerichte bosreservaten waarbij men een actief beheer voert om bepaalde types in stand te houden. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat het reservaat gekoloniseerd wordt door Amerikaanse vogelkers. Dat is een houtachtig gewas dat vreselijk kan woekeren. Indien dit gebeurt bestaat de mogelijkheid dat de exoot gaat domineren en de inheemse soorten gaat onderdrukken.

Het Zoniënwood was lange tijd een exclusief jachtgebied voor de adel, maar tegenwoordig is het ook bij het grote publiek erg geliefd. En toegankelijk, niet te vergeten. De grootte van het bos en de ligging, pal in de grootstedelijke agglomeratie van Brussel, maakt het tot een uniek natuurgebied voor België.

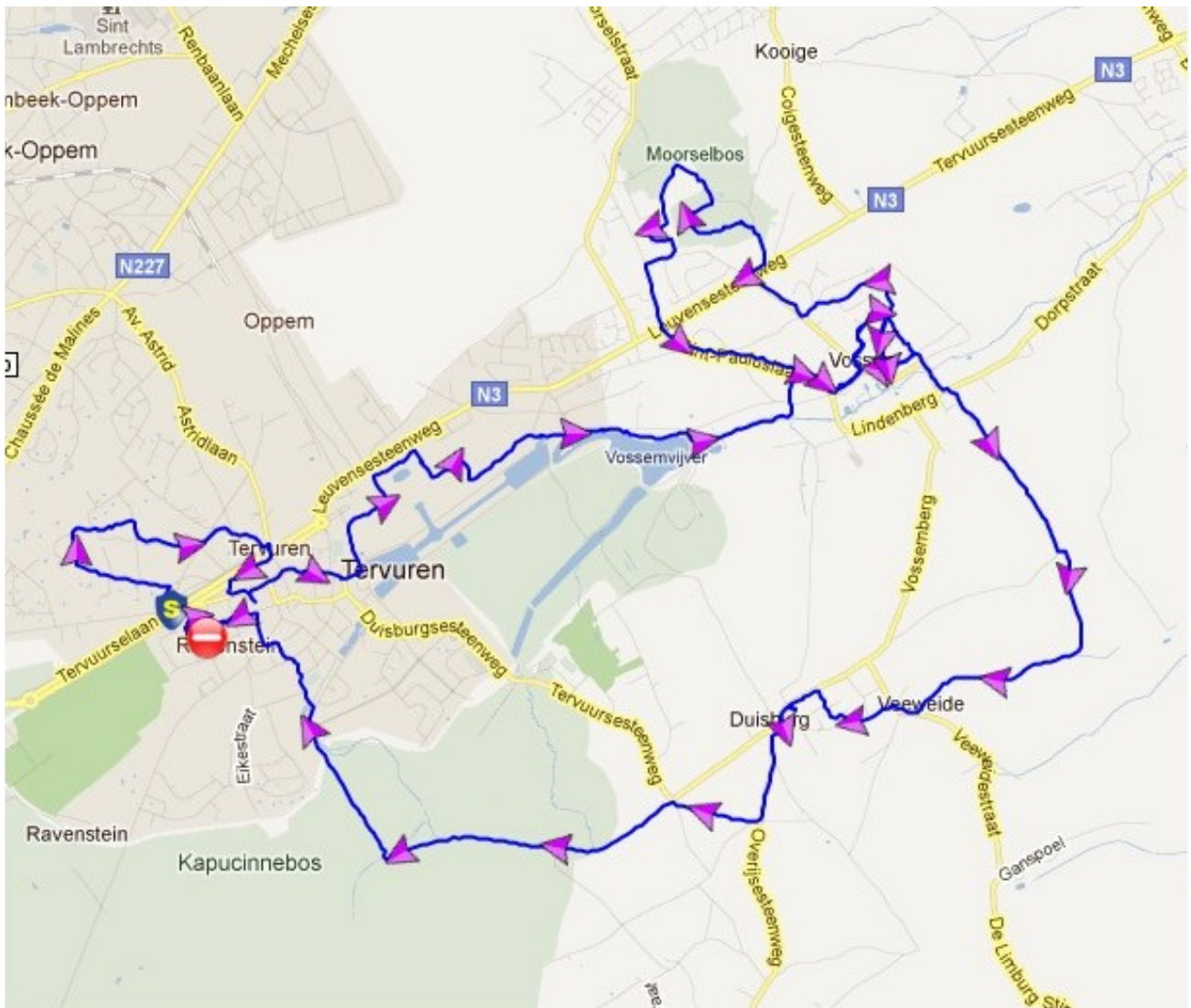
Snel

Een illuster bewoner van Vossem, een deelgemeente van Tervuren, was Miel Puttemans. Die in zijn glorietijd, de jaren zeventig van vorige eeuw, niet minder dan zestien wereldrecords op de langere loopnummers scherper stelde. Ik dacht zo dat de man wel ampel gelegenheid had om te trainen met zo'n uitgebreid bosgebied aan zijn voordeur. Blijkt dat hij vooral binnenshuis oefende! De meeste records vestigde hij ook bij indoor wedstrijden. Het ging niet altijd even goed en soms kwam er, ondanks zijn winnaarsmentaliteit, geen nieuw wereldrecord tot stand. Zo had hij op een bepaald moment blaren opgelopen. Doordat twee punten van de spikes onder zijn schoenen door de zool van zijn loopschoenen naar binnen waren gedrukt. Een omstandigheid die maakte dat hij de laatste ronden van die 3 000 meter met het bloed in zijn schoenen liep. Toch zette hij nog een winnende tijd van 7 minuten 44,51 seconden neer. Gevraagd waarom hij het, gezien zijn ongemakken, vanaf het begin niet wat rustiger aan had gedaan, was zijn antwoord: *"'t Is zo dat ge moet lopen hè. De mensen komen hier om atletiek te zien, niet om te zien wandelen. Iedereen verwacht van mij als ik op een piste kom, dat ik niet wandel, maar dat ik doorloop. En ik vind dat moet ik de mensen geven. Zij vragen dat."*

Ik neem aan dat mijn mensen niet vragen dat ik records ga vestigen en dat wandelen en er over schrijven al voldoende is. Bij dezen...

Holle wegen en voorwereldlijke kassen: ze waren er weer!

UBI MEL IBI FEL

© 2011 Michel Christiaens